

Μαρία Αλεμπάκη
Κύρια Ερευνήτρια, Ινστιτούτο Αγροτικής
Οικονομίας και Κοινωνιολογίας
ΕΛΓΟ - ΔΗΜΗΤΡΑ

Μαρία Αλεμπάκη

Κατανοώντας το οικοσύστημα του οινοτουρισμού μέσω της έρευνας συμμετοχικής δράσης: Εμπειρίες από την Κρήτη

Εισαγωγή και ερευνητικό υπόβαθρο

Η ομιλία της Δρ Μαρίας Αλεμπάκη αποτελεί έναν απολογισμό της ερευνητικής της πορείας στο πεδίο του οινοτουρισμού. Η εισηγήτρια ανατρέχει στις απαρχές της επιστημονικής της σχέσης με την Κρήτη, η οποία ξεκίνησε πριν από περίπου δεκαπέντε χρόνια από τα Χανιά, και ιχνηλατεί τη διαδρομή που οδήγησε σε δύο μεταδιδακτορικά ερευνητικά έργα με γεωγραφική εστίαση στο νησί — από τη Σητεία ως την Κίσαμο.

Ο οινοτουρισμός ως επιστημονικό πεδίο

Η ποικιλομορφία των εμπειριών που προσφέρουν οι οινοπαραγωγικές περιοχές ανά τον κόσμο δυσχεραίνει την καθιέρωση ενός ενιαία αποδεκτού ορισμού για τον οινοτουρισμό. Βασισμένη στους πρωτοπόρους μελετητές του χώρου, η ομιλήτρια παρουσιάζει τρεις θεμελιώδεις οπτικές προσέγγισης: του επισκέπτη, του οινοποιείου και του προορισμού. Αντλώντας από αυτό το τρίπτυχο, τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν στα πρώτα στάδια της ερευνητικής της πορείας διατυπώνονταν ως εξής: (1) Πώς σκιαγραφείται το προφίλ των οινικών περιηγητών και τι καθορίζει τη συμπεριφορά τους; (Alebaki & Iakovidou, 2010 & 2011· Alebaki κ.ά., 2015) (2) Ποια τα κίνητρα εμπλοκής των οινοποιών με τον οινοτουρισμό και ποιοι οι ανασταλτικοί παράγοντες για μια τέτοια απόφαση; και

Video

(3) Τι προϋποθέτει η καθιέρωση ενός προορισμού στον διεθνή οινουριστικό χάρτη; (Alebaki κ.ά., 2013· 2014).

Από την κρίση χρέους στην κλιματική απειλή

Η ολοκλήρωση της διδακτορικής της έρευνας για τους Δρόμους του Κρασιού της Βόρειας Ελλάδας συνέπεσε με την ελληνική κρίση χρέους, γεγονός που επηρέασε καθοριστικά τις μετέπειτα επιλογές της. Το πρώτο μεταδιδακτορικό έργο εστίασε στις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην οινουριστική δραστηριότητα, εκτεινόμενο σε Βόρεια Ελλάδα, Πελοπόννησο και Κρήτη. Η επιτόπια παρατήρηση στα οινοποιεία εν μέσω capital controls αποδείχθηκε ιδιαίτερα διδακτική εμπειρία, ενώ οι συνεντεύξεις με ειδικούς και εκπροσώπους του κλάδου ανέδειξαν στρατηγικές προσαρμογής και ζητήματα βιωσιμότητας.

Η διαπίστωση της αναγκαιότητας για ενίσχυση των δεξιοτήτων των επαγγελματιών του οινουρισμού οδήγησε σε ένα δεύτερο μεταδιδακτορικό, με περιοχή εστίασης την Κρήτη, και σε συνεργασία με το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Σκοπός ήταν η διερεύνηση των εκπαιδευτικών αναγκών των εμπλεκόμενων στη φιλοξενία επισκεπτών και ο σχεδιασμός ενός πιλοτικού προγράμματος συμμετοχικής μάθησης. Το έργο αυτό πρότεινε ένα πλαίσιο συγκριτικής προτυποποίησης (benchmarking) για τον στρατηγικό σχεδιασμό οινουριστικών προορισμών και πρότεινε μεθοδολογικά εργαλεία για τη δημιουργία ενός δικτύου συνεργατικού διαλόγου μεταξύ των φορέων του κλάδου στο νησί.

Παράλληλα, η έρευνα επεκτάθηκε στη μελέτη των αξιολογήσεων επισκεπτών στα οινοποιεία Κρήτης και Σαντορίνης σε πλατφόρμες όπως το TripAdvisor, αναδεικνύοντας ότι οι οινόφιλοι δίνουν ιδιαίτερη έμφαση σε εμπειρίες επιμόρφωσης. Στη διάρκεια της πανδημικής κρίσης η έρευνα στράφηκε στη στήριξη της ψηφιακού μετασχηματισμού των επισκέψιμων οινοποιείων, καθώς και στη μελέτη των επικοινωνιακών στρατηγικών τους στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης εν μέσω lockdown. Την περίοδο εκείνη, η ομιλήτρια συνδιοργάνωσε σε συνεργασία με το Δίκτυο Οινοποιών Κρήτης μια ημερίδα για το μέλλον του οινουρισμού στο νησί.

Η εισηγήτρια αναφέρθηκε επίσης σε ένα πρόγραμμα ελληνογερμανικής συνεργασίας που συντονίζεται από το Πανεπιστήμιο του Geisenheim, με στόχο τη δημιουργία ενός διεθνούς διατμηματικού μεταπτυχιακού προγράμματος στον οινουρισμό, το οποίο θα φιλοξενηθεί σε Γερμανία και Ελλάδα (στο ΕΛΜΕΠΑ). Πιο πρόσφατα, διερευνήθηκαν οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής σε όλα τα επίπεδα του οινουριστικού συστήματος — από την αμπελοργία ως την οινοποιία και την παροχή υπηρεσιών φιλοξενίας. Η μεθοδολογία που υιοθετήθηκε για τους στόχους αυτής

της έρευνας περιλάμβανε τη διεξαγωγή συνεντεύξεων σε βάθος με δρώντες που εντάσσονται σε διάφορες κατηγορίες ενδιαφερόμενων μερών (stakeholders), ήτοι, αμπελοργούς, οينوπαραγωγούς, γεωπόνους, οινολόγους, απασχολούμενους σε επισκέψιμα οινοποιεία και εκπροσώπους τοπικής και περιφερειακής διακυβέρνησης. Με τον τρόπο αυτό, καταγράφηκαν οι βασικές στρατηγικές που αναπτύχθηκαν στην Κρήτη για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής.

Βασικά διδάγματα και συμπεράσματα

Αναφορικά με την τρέχουσα θέση της Κρήτης στον οινουριστικό χάρτη, η ομιλήτρια εντάσσει το νησί στο δεύτερο στάδιο του κύκλου ζωής τουριστικών προορισμών, χαρακτηρίζοντάς το ως «αναδυόμενο» (emerging) προορισμό. Τα κριτήρια για την παραπάνω αξιολόγηση περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων, την παρουσία κρίσιμης μάζας επισκέψιμων οινοποιείων, την αυξανόμενη επιθυμία των φορέων για περαιτέρω ανάπτυξη και την αύξηση του αριθμού των αφοσιωμένων επισκεπτών.

Η εισηγήτρια τόνισε τη σημασία της δικτύωσης και των ανωφερών διαδικασιών (bottom-up) συμμετοχικού σχεδιασμού για τη συνδημιουργία της οινουριστικής εμπειρίας, επισημαίνοντας, ωστόσο, σοβαρές αδυναμίες και οργανωτικά κενά στα μοντέλα διακυβέρνησης. Μεταξύ αυτών, τονίστηκε η ανεπαρκής στελέχωση των δικτύων, καθώς και, ένας/μία οίνοποιός καλείται να ανταποκριθεί ταυτόχρονα σε πολλαπλούς ρόλους. Επιπλέον, υπογραμμίστηκε ότι κάθε στρατηγικός σχεδιασμός οφείλει να στηρίζεται σε επιστημονικά δεδομένα και να λαμβάνει υπόψη τις απόψεις όλων των εμπλεκόμενων. Στην κατεύθυνση αυτή, η εισηγήτρια αναφέρθηκε στη χρησιμότητα της «Συμμετοχικής Έρευνας Δράσης» (Participatory Action Research - PAR) ως τύπου έρευνας που διεξάγεται, όχι «επί» των ανθρώπων, αλλά «με» τους ανθρώπους.

Επίλογος: ο οινουρισμός ως οικοσύστημα υπό πίεση

Η εισηγήτρια προτάσσει την ανάγκη για μια ευρύτερη, ολιστική θεώρηση του οινουρισμού ως οικοσυστήματος που συνδιαμορφώνεται από αλληλοεξαρτώμενα συστατικά — φυσικά, ανθρωπογενή και θεσμικά — και το οποίο είναι εκ φύσεως ευάλωτο σε διαφόρων ειδών πιέσεις. Στο πλαίσιο αυτό, η ομιλήτρια επεσήμανε ότι η οικονομική, η πανδημική, και η κλιματική κρίση δεν αποτελούν μεμονωμένα, εξωτερικά σοκ, αλλά αλληλοτροφοδοτούμενα φαινόμενα που «επικάθονται το ένα στο άλλο σαν γεωλογικά στρώματα» (Δεσποινιάδης, 2016). Κεντρικό ερώτημα παραμένει αν υπάρχει η τόλμη να αντιμετωπιστεί συστημικά η ρίζα του προβλήματος, ή αν συνεχίζεται η λογική «business as usual» με ωραία περιτυλίγματα περί πράσινης ανάπτυξης (Kotler & Sarkar, 2025).